

Molière (1622 – 1673): Lakomec (1668)

Struktura zkoušky:

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, umělecký směr / tvůrčí skupina, literárněhistorický kontext, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje);

2. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

3. Námět, témata, hlavní motivy;

4. Zvláštnosti kompozice;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti.

Čtvrté dějství: Scéna 7.

HARPAGON (*už na zahradě křičí a přibíhá bez klobouku*): Zloděj! Zloděj! Vrah! Pomoc, vrah! Chyťte ho! Policie! Panebože! To je konec, zavraždili mě! Podřízli mi krk, ukradli mi všechny peníze! Kdo to udělal? Kam zmizel? Kde je? Kam se schoval? Jak ho najdu? Kam běžet? Zůstat tady? Není tamhle? Není tadyhle? Kdo je to? Stůj! (*Chytne se sám za ruku.*) Ty darebáku, vrať mi peníze!... Ach, to jsem já. Já se zblázním, já nevím, kde jsem kdo jsem, nevím, co dělám. Ach, vy moje milované peníze, můj poklade, kamaráde můj, oni mi tě vzali! Ty má oporo, má útěcho, má radosti, oni mi tě vzali! Pro mě všechno skončilo, co bych ještě na světě dělal? Bez tebe nemůžu žít! To je konec, nemůžu dál, umírám, to je má smrt, už mě hodili do jámy! Nenažde se nikdo, kdo by mě vzkřísil? Kdo by mně moje peníze vrátil? Kdo by řek, kdo mi je vzal? Co? Říkáte něco? Nikdo neřekne nic. Ten zloděj si vyčíhal tu pravou chvíli: ukrad je, když jsem se dohadoval s tím klukem. Pryč, pryč odtud! Zavolám policii a dám prohledat dům a všechny skřípnout: služky, sluhy, syna, dceru a třeba i mě. Co je to tady za lidi? Vpravo i vlevo, ať se podívám kam podívám, podezřelí jsou všichni. Co? O čem si povídají? O tom zloději? Co to tam nahoře šramotí? Není tam ten zloděj? Jestli o něm něco víte, prosím vás, na kolenou vás prosím, řekněte mi to. Neschovává se někde mezi vámi? Všichni se na mě dívají a smějou se. Prsty v tom mají všichni, určitě, všichni! Ale honem, to chce komisaře, policajty, četníky, soudce – a skřípec a šibenici a kata! Všecky dám pověsit a jestli nedostanu ty peníze zpátky, oběsím se sám!

Páté dějství: Scéna 3.

VALÉR: Nezlobte se, prosím vás. Vyslechněte mě a uvidíte, že se nic tak strašného nestalo.

HARPAGON: Ne, nic se nestalo! Nic! Má krev to byla, má duše! Ničemo!

VALÉR: Vaše krev, pane, se nedostala do špatných rukou. Nejsem na tom tak, že by si se mnou v něčem zadávala, a nestalo se nic, co bych nemohl napravit.

HARPAGON: To bych taky prosil. Vrátiš mi, cos mi vzal.

VALÉR: Vaše čest, pane, z toho vyjde bez poskvrny.

HARPAGON: Ale jakápak čest! Jen nechápu, co tě k tomu dohnalo?

VALÉR: Ach, a vy se ještě ptáte?

HARPAGON: Ano, ptám, ptám!

VALÉR: Ten bůh, co omlouvá všechny naše činy: láska!

HARPAGON: Láska?

VALÉR: Ano.

HARPAGON: Pěkná láska, moc pěkná láska, opravdu! Láska k mým zlat'ákům.

VALÉR: Ne, pane, vaše bohatství mě nesvedlo, to mě neoslnilo, a já si rozhodně nedělám nárok na nic z toho, co máte, jen když mi ponecháte to, co mám.

HARPAGON: To ať tě ani nenapadne! Táhni ke všem čertům! Nic ti nenechám! Podívejte se na tu drzost, on by si chtěl ještě nechat, co mi ukrad!

VALÉR: Vy tomu říkáte krádež?

HARPAGON: Jestli tomu říkám krádež! Takový poklad!

VALÉR: Je to poklad, opravdu, a nepochybně ten nejvzácnější, jaký máte. Ale neztratíte ho, když mi ho ponecháte. Na kolenou vás o ten půvabný poklad prosím. A ujišťuji vás, že to nebude špatné rozhodnutí.

HARPAGON: Nic takového neudělám. Co to všechno má znamenat?

VALÉR: My už jsme si dali slovo a přísahali si, že se nikdy neopustíme.

HARPAGON: Nádherná přísaha a slib přímo k zulíbání!

VALÉR: Ne, do nejdlejší smrti nás nic nerozdělí.

HARPAGON: To bych se na to podíval, na to vem jed.

VALÉR: Rozloučí nás jedině smrt.

HARPAGON: Ten chlap je přímo posedlý po mých penězích.

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;

B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Status a statusové symboly

(Seminární práce z předmětu Úvod do sociologie)

Karla Provázková

Praha, prosinec 2003

STATUSOVÉ SYMBOLY

Prvky rozhodující o přiřazení jedince k určitému statusu se proměňují historicky i sociálně. Odlišnému hodnocení jistě podléhají fyzická síla, zručnost, vědomosti, držba úřadu, tržní schopnosti, členství v určitých skupinách, řečnická zdatnost apod. V moderní společnosti status ovlivňují především vzdělání, příjem, majetek, sociální ocenění vykonávané profese a podíl na moci. Diference statusů se odráží ve stylu života i v sociálních kontaktech, které zpětně status stvrzují či zpochybňují.

Podle **Baumana** jsou status-symboly předmětem hodnocení, jehož výsledkem je soustava rozvrstvení. [Bauman 1965: 246] Jsou to symboly příslušnosti k určité sociální skupině. Jelikož se jedná o pozorovatelné znaky, jsou pro okolí nejsnáze zjistitelným indikátorem společenského postavení příslušného jedince. Keller statusové symboly vysvětluje jako zviditelnění vlastního statusu druhým. Nezřídka to mohou být i symboly jedincovy referenční skupiny. [Keller 1997: 173] Nejčastějšími příklady jsou značky oděvů, automobilů či parfémů, lokalita a typ obydlí, způsob mluvy, způsob trávení volného času a dovolené, provozování určitých sportů apod.

L. Warner na základě svého výzkumu z 30. let vymezil určující statusové ukazatele – příjem (celkové bohatství), životní styl, profese a vzdělání, jejichž shrnutím je tzv. syntetický status. Dodává, že ve skutečnosti se měří hodnocení, které je ukryto v našich hlavách a které je výsledkem kulturní tradice naší společnosti. Výše zmíněné znaky jsou pouhými symboly označujícími společenskou pozici jedince. [Bauman 1965: 247]

Text je příkladem odborného stylu. Pochopení textu prokážeme tím, že na jeho základě shrneme rozdíly mezi pojmáním a užíváním bohatství v Harpagonově době a dnes, a že dokážeme – podle vlastního poučeného názoru – definovat příčiny těchto rozdílů. Hranaté závorky obsahují odkaz na zdroj, z něhož předchozí část textu vychází: je tu autor a vročení díla (podle nichž pak příslušnou bibliografickou citaci najdeme v Seznamu použité literatury v závěru práce) a dotčená strana. Z citovaných autorů by nám měl být povědomý Zygmunt Bauman (1925 – 2017), polský sociolog žijící ve Velké Británii a světově proslulý jako zasvěcený kritik globalizace.

Molière

Pseudonym francouzského klasicistního dramatika a divadelníka Jean-Baptiste Poquelina (15. 1. 1622 Paříž – 17. 2. 1673 Paříž).

Molière pocházel z **měšťanské rodiny**; jeho otec byl čalouník u královského dvora a svému synovi dopřál kvalitní vzdělání. Molière však již jako mladík začal působit u **divadla**, především kočovného; tehdy si také zvolil pseudonym, aby nekompromitoval rodiče. Ve 40. a 50. letech s kočovným divadelním souborem procestoval Francii a dobře poznal všechny vrstvy tehdejší francouzské společnosti.

V r. **1658** Molière hrál se svým divadlem v **Paříži** před králem **Ludvíkem XIV.**, patrně nejproslulejším francouzským králem všech dob. Vystoupení mělo takový úspěch, že soubor se stal stálou **královskou divadelní společností u Ludvíkova dvora**.

Molière vynikal jako **dramatik** od 50. let 17. století. Liboval si v úzkém **sepětí umění s reálným životem**; za hlavní úkol divadla považoval zachycení a prezentaci skutečných charakterů, dějů i společenských poměrů, vždy ovšem **se zřetelem na diváka**, který se chce také dobře bavit. Molière psal **komedie**, často až groteskního charakteru, navazoval na dědictví středověké frašky; některé jeho hry jsou veršované, jiné prozaické. Dobrou komedii Molière považoval – poněkud v rozporu s tehdy převládajícím míněním – za stejně důstojné dílo, jako je vznešená tragédie. Svou dramatickou tvorbou a divadelnickou praxí stál – podobně jako kdysi William Shakespeare – **na hranici mezi autorským a kamenným divadlem**. Ve svých hrách **zesměšňoval všechny nepřirozené rysy života**: přetvářku, hamižnost, snobství, vypočítavost, pobožnůstkářství, hypochondrii... Mnohé jeho hry mohou být označeny za satirické. Získal si **velkou popularitu**; vkusu krále Ludvíka a jeho dvora vyhovoval i tím, že ostří své kritiky zaměřoval především na měšťanské prostředí.

V **soukromém životě** Molière žil dlouhá léta s herečkou Madeleine Béjartovou, ale r. 1662 si vzal její o mnoho let mladší sestru (nebo dceru?) Armandu; manželství však nebylo harmonické, snad k tomu přispěly i Molièrovy zdravotní potíže vyplývající z přepracování a z neuspořádanosti hereckého života. Molière zemřel téměř na jevišti – po představení své hry *Zdravý nemocný*, kde sám vystupoval. Je pohřben na proslulém pařížském hřbitově Père Lachaise.

Molièrovy hry tvoří **dosud vděčnou součást repertoáru světového divadla**. Jejich výstižnost, vtip a bohatý jazyk jsou nadčasové. Mají ovšem typické rysy klasicistního umění, z nichž některé už dnes nemají inspirativní sílu: zápletky jsou komplikované (pracuje se tu s falešnými identitami, náhodnými rozuzleními apod.), charaktery postav jsou ustálené typy (často s dominancí jediné povahové vlastnosti), nemají minulost ani se nevyvíjejí.

Některá díla:

Komedie Směšné preciózky (Les Précieuses ridicules; 1659; preciózky byly ve Francii 17. století ženy libující si ve vyumělkované, od života odtržené literatuře), **Škola pro muže** (L'École des maris; 1661), **Škola pro ženy** (L'École des femmes; 1662), **Tartuffe neboli Pokrytec** (Le

Tartuffe ou l'Imposteur; 1664), **Don Juan aneb Kamenná hostina** (Dom Juan ou le Festin de pierre; 1665; zpracování známé španělské pověsti o neodolatelném svůdníkovi), **Misanthrop aneb Zamilovaný mrzout** (Le Misanthrope ou l'Atrabilaire amoureux; 1666), **Lakomec** (L'Avare; 1668; film 1980: režie Jean Girault, v titulní roli Louis de Funès /Harpagon/; někteří čeští divadelní představitelé Lakomce: Jindřich Mošna, František Filipovský, Miloš Kopecký, Boris Rösner, Viktor Preiss), **Měšťák šlechticem** (Le Bourgeois gentilhomme; 1670), **Skapinova šibalství** (Les Fourberies de Scapin; 1671; námět je blízký pikareskním románům, v nichž je hrdinou mazaný sluha), **Zdravý nemocný** (Le Malade imaginaire; 1673).

Molière (1622 – 1673): Lakomec (1668)

V nejmenovaném městě žije šedesátiletý vdovec Harpagon. Je vyhlášený svou lakotou, již trpí nejen jeho služebnictvo (kuchař a kočí Jakub, lokajové Bumbal a Treska, služka Klaudie), ale i jeho dospívající děti, syn Kleant a dcera Eliška. Eliška je zamilovaná do Harpagonova správce domu Valéra a pranic jí nevadí, že nikdo neví, odkud tento mladík vlastně pochází a jakého je původu; oba svůj vztah ovšem před Harpagonem tají. Kleant se zamiloval do dívky Mariany, která se se svou churavou matkou nedávno přistěhovala do sousedství. Ani on se se svými pocity nechlubí, ale oba sourozenci se v důvěrné chvílce navzájem svěří jeden druhému.

Harpagon právě dostal od jakéhosi dlužníka zpátky truhlu plnou zlatých peněz – dohromady v milionové hodnotě. Zavolá si obě své děti a sdělí jim, že Kleant zbytečně rozhazuje za parádu, že on, Harpagon, si chce vzít za ženu Marianu, že Kleantovi vybral za manželku jednu bohatou vdovu a že Eliška si ještě téhož dne večer vezme za manžela bohatého respektovaného postaršího muže pana Anselma. Oba sourozenci rozhořčeně protestují, což odstartuje sérii komických, až ztřeštěných scén, do nichž zasáhne i dohazovačka Frosina.

Druhé dějství Scéna 5.

HARPAGON, FROSINA

HARPAGON (tiše): Všecko v pořádku. (Nahlas) Tak co, Frosino? Jak na tom jsme?

FROSINA: Božemůj! Vy dobře vypadáte. Že vám ale zdraví slouží! Tváře jako růžičky.

HARPAGON: Kdo? Já? (...)

FROSINA: Fakt, vy jste přímo omlád, znám mužský, kterým je pětadvacet, a jsou starci proti vám.

HARPAGON: A zatím, Frosino, mně je už šedesát pryč.

FROSINA: Ale jděte, co je to šedesátka? Vůbec nic. To jsou ta nejlepší léta, teď teprve mužskej začíná naplno žít.

HARPAGON: To je pravda, ale myslím, že by neškodilo, kdyby mi bylo o dvacet míň.

FROSINA: Vy si děláte legraci? K čemu by vám to bylo, vy se při tom svým fortelu dožijete nejmíň stovky.

HARPAGON: Myslíš? (...)

FROSINA: To bych řekla. Ukažte ruku. Panebože! To je ale čára života!

HARPAGON: Jak to?

FROSINA: Nevidíte, kam až jde?

HARPAGON: No a co to znamená?

FROSINA: To mě podržte, já řekla sto let, ale vy tady budete do sta dvacíti.

HARPAGON: Je to možné?

FROSINA: Budou vás muset zabít, to vám řeknu, vy pochováváte vlastní děti i děti jejich dětí.

HARPAGON: Tím líp! A jak to vypadá s tou naší věcí?

FROSINA: Že se ptáte? Co já vezmu do ruky, to dovedu k zdárnému konci. Zvlášť na sňatky jsem prvotřídní odbornice. Neexistuje partie, abych ty dva takřka na počkání nespárovala, a myslím, že bych oženila tureckýho sultána třeba s benátskou republikou, kdybych si to umínila. A v tom našem případě to nebude zas tak velká potíž. Moc dobře se známe, a tak jsem jim oběma o vás důkladně poreferovala. A matce jsem řekla, co jste si naplánoval, pokud jde o Marianu, když jste ji zahlídl na ulici a viděl vyloženou v okně.

HARPAGON: A co odpověděla?

FROSINA: Měla z toho radost. A hned taky souhlasila, když jsem jí vyřídila, že byste si přál, aby se Mariana dnes večer účastnila toho podepsání svatební smlouvy vaší dcery, a požádala mě, abych ji k vám zavedla.

HARPAGON: Ono by se to zrovna hodilo, kdyby přišla na večeři, na kterou stejně musím pozvat pana Anselma.

FROSINA: Samozřejmě. (...)

HARPAGON: Ale, Frosino, zmínila ses matce o věně, které může dát dceři? Řeklas jí, že si musí, jak se říká, trochu utáhnout opasek, něčím přispět, trochu si pustit žilou, když vdává dceru? To se do toho nepohrnu, kdyby neměla nic dostat.

FROSINA: Ale kdepak. Aspoň dvanáct tisíc ročního důchodu s ní vyženíte.

HARPAGON: Dvanáct tisíc?

FROSINA: Určitě. Především ji odmalička vedou k tomu, aby moc neprojedla. Je zvyklá jíst jedině salát, mlíko, sýr a jablka, takže nepotřebuje žádnou tu nákladnou tabuli, ty vývary, knedlíčky a nevímjaký lahůdky jako ostatní ženy. A to přijde každoročně nejmíň na tři tisíce franků. Vedle toho jí stačí velice prostý vkusný ošacení, nemá ráda přepych, šperky a všecy ty serepetičky v domácnosti, do kterých jsou ostatní ženské zfanfrněny. A to jsou výdaje nejmíň za čtyři tisíce ročně. Navíc přímo nesnáší hazardní hry, což je dneska u žen vzácnost. Zním jednu z naší čtvrti, která letos prohrála v kartách dvacet tisíc! A když budeme počítat jenom čtvrtinu, tak to máme pět tisíc za rok v kartách, čtyři tisíce za oblečení a šperky, dohromady devět tisíc a k tomu ty tři tisíce za stravu, tak je to suma sumárum dvanáct tisíc ročně.

HARPAGON: No, málo to není, ale je to jenom na papíře, ne ve skutečnosti.

FROSINA: No dovolte. A to není skutečnost, když vyženíte takovou střídmost, takovou dědičnou zálibu v co nejprostším oblékání a takovej přínos nenávisti ke karbanu?

HARPAGON: Nedělej si ze mě legraci. Co je to za věno, když ho počítáš v outratě, kterou neudělá? Nejdřív musím něco dostat, abych na to dal kvitanci, tohle je vrabec na střeše.

FROSINA: Ale proboha, vždyť ho budete mít v hrsti. Říkaly cosi, že mají někde něco většího a že to případně vám.

HARPAGON: To bych musel vidět. (...)

Když nastalé zmatky vrholí, Harpagon zjistí, že jeho truhlici se zlatáky někdo ukradl.

Čtvrté dějství

Scéna 7.

HARPAGON

HARPAGON (*už na zahradě křičí a přibíhá bez klobouku*): Zloděj! Zloděj! Vrah! Pomoc, vrah! Chyťte ho! Policie! Panebože! To je konec, zavraždili mě! Podřízli mi krk, ukradli mi všechny peníze! Kdo to udělal? Kam zmizel? Kde je? Kam se schoval? Jak ho najdu? Kam běžet? Zůstat tady? Není tamhle? Není tadyhle? Kdo je to? Stůj! (*Chytne se sám za ruku.*) Ty darebáku, vrať mi peníze!... Ach, to jsem já. Já se zblázním, já nevím, kde jsem kdo jsem, nevím, co dělám. Ach, vy moje milované peníze, můj poklade, kamaráde můj, oni mi tě vzali! Ty má oporo, má útěcho, má radosti, oni mi tě vzali! Pro mě všechno skončilo, co bych ještě na světě dělal? Bez tebe nemůžu žít! To je konec, nemůžu dál, umírám, to je má smrt, už mě hodili do jámy! Nenajde se nikdo, kdo by mě vzkřísil? Kdo by mně moje peníze vrátil? Kdo by řek, kdo mi je vzal? Co? Říkáte něco? Nikdo neřekne nic. Ten zloděj si vyčíhal tu pravou chvíli: ukrad je, když jsem se dohadoval s tím klukem. Pryč, pryč odtud! Zavolám policii a dám prohledat dům a všechny skřípnout: služky, sluhy, syna, dceru a třeba i mě. Co je to tady za lidi? Vpravo i vlevo, ať se podívám kam podívám, podezřelí jsou všichni. Co? O čem si povídají? O tom zloději? Co to tam nahoře šramotí? Není tam ten zloděj? Jestli o něm něco víte, prosím vás, na kolenu vás prosím, řekněte mi to. Neschovává se někde mezi vámi? Všichni se na mě dívají a smějou se. Prsty v tom mají všichni, určitě, všichni! Ale honem, to chce komisaře, policajty, četníky, soudce – a skřípec a šibenici a kata! Všecky dám pověsit a jestli nedostanu ty peníze zpátky, oběsím se sám!

Vyšetřování se ujme policejní komisař a během jeho pátrání v Harpagonově domě se na jednom místě postupně shromáždí prakticky všechny dosud vystoupivší postavy hry. Jakub využije příležitosti a z krádeže krivě obviní Valéra, s nímž má nevyřízené účty, jelikož mu vytýká rychle nabytý vliv v domě. Valér je ovšem právě poněkud zmaten, protože plánuje s Eliškou tajný útěk z Harpagonova domu.

Páté dějství: Scéna 3.

VALÉR, HARPAGON, KOMISAŘ, PÍSAŘ, JAKUB

HARPAGON: Pojd' sem! A přiznej se k tomu nejčernějšímu zločinu, k tomu nejhroznějšímu křiváctví, co kdy svět viděl.

VALÉR: Co si přejete, pane?

HARPAGON: Co ty, padouchu, a ty se ani nečervenáš?

VALÉR: O jakém zločinu to mluvíte?

HARPAGON: Ty se ještě ptáš, ty ničemo? Jako bys nevěděl, o co jde! Nesnaž se zapírat: prasklo to a všechno mi pověděli. Takhle oplácet mou dobrotu, vetřít se ke mně, zradit mě a sehrát se mnou takovou špinavou komedii!

VALÉR: Když už všechno, pane Harpagone, víte, nebudu zapírat a ke všemu se přiznám.

JAKUB (*stranou*): Podívejme! Já to snad doopravdy uhod!

VALÉR: Chtěl jsem o tom s vámi promluvit a čekal jsem jen na vhodnou chvíli. Ale když je to takhle, velice vás prosím, abyste se nezlobil a laskavě vyslechl, co mě k tomu vedlo.

HARPAGON: Co chceš ještě vysvětlovat, ty jeden zloději?

VALÉR: Nezasluhuju si, pane Harpagone, abyste mi tak říkal. Je pravda, že jsem se na vás provinil, ale když se to tak vezme, jde mi ten prohřešek odpustit.

HARPAGON: Jak to, odpustit? Takovou vražednou zákeřnost?

VALÉR: Nezlobte se, prosím vás. Vyslechněte mě a uvidíte, že se nic tak strašného nestalo.

HARPAGON: Ne, nic se nestalo! Nic! Má krev to byla, má duše! Ničemo!

VALÉR: Vaše krev, pane, se nedostala do špatných rukou. Nejsem na tom tak, že by si se mnou v něčem zadávala, a nestalo se nic, co bych nemohl napravit.

HARPAGON: To bych taky prosil. Vrátiš mi, cos mi vzal!

VALÉR: Vaše čest, pane, z toho vyjde bez poskvrny.

HARPAGON: Ale jakápak čest! Jen nechápu, co tě k tomu dohnalo?

VALÉR: Ach, a vy se ještě ptáte?

HARPAGON: Ano, ptám, ptám!

VALÉR: Ten bůh, co omlouvá všechny naše činy: láska!

HARPAGON: Láska?

VALÉR: Ano.

HARPAGON: Pěkná láska, moc pěkná láska, opravdu! láska k mým zlat'ákům.

VALÉR: Ne, pane, vaše bohatství mě nesvedlo, to mě neoslnilo, a já si rozhodně nedělám nárok na nic z toho, co máte, jen když mi ponecháte to, co mám.

HARPAGON: To ať tě ani nenapadne! Táhni ke všem čertům! Nic ti nenechám! Podívejte se na tu drzost, on by si chtěl ještě nechat, co mi ukrad!

VALÉR: Vy tomu říkáte krádež?

HARPAGON: Jestli tomu říkám krádež! Takový poklad!

VALÉR: Je to poklad, opravdu, a nepochybně ten nejvzácnější, jaký máte. Ale neztratíte ho, když mi ho ponecháte. Na kolenou vás o ten půvabný poklad prosím. A ujišťuji vás, že to nebude špatné rozhodnutí.

HARPAGON: Nic takového neudělám. Co to všechno má znamenat?

VALÉR: My už jsme si dali slovo a přísahali si, že se nikdy neopustíme.

HARPAGON: Nádherná přísaha a slib přímo k zulíbání!

VALÉR: Ne, do nejdlejší smrti nás nic nerozdělí.

HARPAGON: To bych se na to podíval, na to vem jed.

VALÉR: Rozloučí nás jedině smrt.

HARPAGON: Ten chlap je přímo posedlý po mých penězích. (...)

Molière. Lakomec, Praha 2008, s. 32 – 35, 63 – 64, 68 – 70. Přeložil Vladimír Mikeš.

Poznámky a vysvětlivky:

důchod – zde *pravidelný kapitálový výnos (renta)*; **Harpagon** [arpagon]; **kvitance** – písemné potvrzení o přijetí peněz.

Molière: Lakomec: poznámky k interpretaci

Molièrův Lakomec je nejpopulárnějším, dodnes inscenačně živým dílem svého autora. Přitom zřetelně vychází z antické dramatiky (což nás u klasicistního díla nepřekvapí): námět je inspirován starořímskou *Komedií o hrnci* od Tita Maccia Plauta, hra dodržuje antickou jednotu místa, času a děje a zápletky jejích dějových linií jsou v závěru náhle rozřešeny zásahem pana Anselma zcela ve stylu starořeckého principu latinsky označovaného jako *Deus ex machina*; navíc jméno titulní postavy vzniklo podle zásady *nomen omen* (lat. *harpago* = *loupit*).

Snadno si povšimneme, že datace Molièrovy hry je na klasicistní dílo velmi časná: Lakomec vznikl jen zhruba deset let po vrcholné básnické skladbě českého baroka – Bridelově básni *Co Bůh? Člověk?* Z toho můžeme vysoudit, že jednak klasicismus vlastně představuje synchronní

„aristotelskou“ alternativu k „platónskému“ baroku, a že tedy nejde o přísně následné kulturní styly, a jednak že vývoj západní Evropy se ve srovnání s Evropou střední ubíral vpřed rychleji, což souvisí s historickým pozadím, jež Tricetiletou válkou, rozmachem nevolnictví, rekatolizací apod. vývoj v Českých zemích zpozdilo.

O způsobu, jakým Harpagon své bohatství získává, se ve hře mnoho nedozvíme: patrně podniká především jako lichvář, což opět představuje odkaz na historické reálie: lichváři-jednotlivci jsou příznační pro dravě podnikatelské prostředí raného novověku, ještě před vznikem bankovních domů a celého úvěrového průmyslu (srovnej s tím Žida Shylocka v Shakespearově *Kupci benátském*); a ukrývání nabytého bohatství v hotovosti v domě odkazuje na dobu, kdy měšťanstvo bez politického vlivu bylo omezováno prostředím středověkých měst, za jejichž hradbami se jediné mohlo cítit v bezpečí.

Základním tématem hry je hledání pocitu štěstí v životě. Oba mladé páry (Eliška s Valérem a Kleant s Marianou) je nacházejí – v souladu s osvícensko-klasicistním důrazem na přirozenost – ve vzájemné lásce, zatímco Harpagon veškerou svou citovou náklonnost věnuje penězům. V proslulém monologu po zjištění jejich ztráty i ve vzrušeném dialogu s Valérem lakomec svou truhlici i s jejím drahocenným obsahem důsledně personifikuje, až antropomorfizuje, což má opět vícenásobný efekt. (*Ach, vy moje milované peníze, můj poklade, kamaráde můj, oni mi tě vzali! Ty má oporo, má útěcho, má radosti, oni mi tě vzali! Pro mě všechno skončilo, co bych ještě na světě dělal? Bez tebe nemůžu žít!*).

Odhaluje se nitro Harpagonovy osobnosti: přes jeho hamižnost a usurpátorství (obojí vyličené s groteskní nadsázkou) pronikáme k až tragické poloze jeho naprostého osamění a sebestřednosti. Za druhé: peníze tu ožívají jako další, ovšemže obludná postava hry – tak jako v reálném životě, i zde zůstávají jakoby v pozadí (truhlice se na scéně objevuje jen krátce, avšak ve skutečnosti jsou zásadním hybatelem děje. A konečně, samozřejmost, s níž Harpagon preferuje obchodnický přístup k životu, odhaluje, že ve společnosti je takový postoj zřejmě obvyklý, byť nikoli v takto vyhocené podobě; v tomto smyslu může být Lakomec chápán také jako satira, jejíž kritické ostří ovšem míří i proti tupému služebnictvu, jež na sobě nechá dříví štípat. Ve hře samozřejmě najdeme rovněž doklady prostého humoru „bez přívlastků“ (který přináší úlevné odbočení od základní, až mrazivé zápletky): spory Valér – Jakub, Jakubovo „zprostředkování“ smíru mezi Harpagonem a Kleantem, prohnání Kleantův sluha Štika, všemi mastmi mazaná Frosina.

V některých fázích hry – obzvlášť zřetelně v Harpagonově zoufalém monologu – je do hry vtahováno obecenstvo; tady Molière oživuje prvky autorského divadla, jež vlastně celý život provozoval.

Molièrův Harpagon představuje vrcholnou dramatickou studii závislosti na penězích, platnou i dnes. Hra ovšem s sebou nese omezení daná pravidly klasicistního umění. Všechny postavy jsou jednorozměrné, s jedinou dominující vlastností (v tom cítíme blízkost s tehdy oblíbeným žánrem bajky). Harpagon je despotický i politováníhodný, nikdy s ním však nepocítíme takovou míru sounáležitosti, jakou spolehlivě vyvolá ponížený Shylock odcházející od benátského soudu. Oba mladé páry jsou prostě zamilované a nic víc – a v jejich vztazích se ani nemihne stín nějakého rozporu. V souladu s optimistickým osvícensko-klasicistním náhledem na určující očištnou roli rozumu a prostředí se tu vůbec nepočítá s tím, že by Kleant a Eliška přece měli po otci zdědit aspoň některé jeho charakterové rysy. Postavy se nevyvíjejí: Harpagon se nenapraví, deptané služebnictvo se zřejmě nikdy ani na okamžik nezaobíralo myšlenkou, že je prostě možné za sebou prásknout dveřmi a vyrazit jinam za lepším, Kleant žadoní u otce o svolení se sňatkem, aniž by dokázal za Marianou hrdě sám odejít a ani plánovaný útěk Valéra a Elišky nemá ve hře zřejmě větší roli než se stát podkladem pro dvojsmyslný dialog Harpagon – Valér, v němž každý myslí pod pojmem *poklad* něco zcela jiného.

Molièrův Lakomec ovšem z divadelních jevišť nezmizí a právem. Vždyť souzní například s mantrou, která v českém prostředí zní už tři desetiletí: že na všechno je třeba si nejdřív vydělat, že ekonomika je základ všeho a to ostatní tvoří jen třešničku na dortu, která když chybí, tak se svět nezboří. Navíc Lakomec (spolu s jinými Molièrovými hrami) stojí na počátku vývoje francouzské

fraškovité měšťanské komedie, jež jako žánr vrcholí kolem r. 1900 takovými díly, jako jsou – také dosud hrané – komedie *Slaměný klobouk* Eugène Labiche (upravenou verzi inscenovalo v meziválečné době pražské Osvobozené divadlo) nebo *Brouk v hlavě* Georgese Feydeaua. Na okraj: pozdním výhonkem tohoto žánru je komedie *Oskar* (1958) Clauda Magniera, v jejíž filmové verzi exceloval Louis de Funès, jenž posléze také ve filmovém *Lakomci* jako nejen představitel hlavní role, ale zde rovněž jako spoluautor filmové úpravy prokázal značný rozsah svého talentu.

<http://i-exc.ccm2.net/iex/1280/1833130049/774440.jpg>

<https://i.ytimg.com/vi/ky89UTfLi8o/maxresdefault.jpg>

http://img.csfd.cz/files/images/film/photos/000/246/246074_7d4a34.jpg?w370h370